

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 90-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԵՍ ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Մայիսի 22-ին, ուրբաթ օր, առավոտյան ժամը 12-ին, Հոգևոր Ճեմարանի հանդիսությանց սրահում տեղի ունեցավ հիշատակի հանդես՝ նվիրված անմահ Կոմիտաս վարդապետի ծննդյան 90-ամյակին:

Հանդեսին նախագահում էր Վեհափառ Հայրապետը, շրջապատված Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներով: Հանդիսությանց ներկա էին Մայր Աթոռի ամբողջ միաբանությունը, Հոգևոր Ճեմարանի դասախոսական կազմը, ուսանողությունը, Վերստուգիչ հանձնաժողովի անդամները, Մայր Աթոռի պաշտոնեությունը և այլ հրավիրյալներ:

Հնչում է Հայաստանի Պետական Հիմնը, որն ունկնդրվում է հոտնկայս, և որին հաջորդում է «որք զարդարեցին» շարականի հրգեցողությունը: Հանդեսի բացման խոսքն է ասում Հոգևոր Ճեմարանի վերատեսուչ զերաշնորհ Տ. Հայկազուն սրբազանը, վերականգնանցնելով Կոմիտաս վարդապետի խնկարույր հիշատակը Հոգևոր Ճեմարանի նվիրական կամարների տակ, ուր նա ուսավ, մեծացավ, աշխատեց և ստեղծագործեց:

Ապա Հոգևոր Ճեմարանի դասախոսական կազմի անունից ողջունի սրտագին խոսք է ասում պր. Գրիգոր Գյուլյանը:

«Վեղարավոր, առաքելատիպ այս վարդապետը, անկասկած, նույնքան մեծ է, որքան մեր առաջին Ուսուցիչը՝ «տարոնածին» Մեսրոպ հսկան:

Տասնհինգ դար հետո, պատմական այլ պայմաններում, Կոմիտասի կատարած գործը իր նշանակությամբ հավասար է Մեսրոպ Մաշտոցի հանճարիմաց սխրագործության:

Գիր և երգ— ո՞րն է ավելի բարձր. դժվար է որոշել: Երկուսն էլ հանդիսացան այն ու-

մենաընդարձակ հայելին, որի մեջ արտացոլվեց մեր ազգային ոգին՝ իր բյուրեղային պարզությամբ:

Եկավ առաքելատիպ վարդապետը, եկավ Կոմիտասը՝ հայ երգի արքան: Նա սուզվեց հայ ալեկոծ ծովի հատակը, փնտռեց, որոնեց, գտավ մեր ոգու գանձերը, իր մոգական մատներով փայլեցրեց արևի տակ: Կոմիտասը գտավ ու մեզ վերընծայեց մեր ոգին, մեր ոճը:

Կոմիտասը շրջեց գյուղից գյուղ, պուկեց կտուրների վրա, թաքնվեց ծառերի ետին՝ որսալու համար հայ երգի ամենավերջին հնչյուններն անգամ: Նա հավաքեց, գրի առավ հայ ժողովրդական երգերը: Այդ բոլորը ձուլեց իր ստեղծագործական քուրաչի մեջ, մաքրեց, զտեց, կոփեց, դեն շալլուտեց օտարն ու անհարազատը, և մերը մեզ վերընծայեց՝ մեր ոգու նմանություններով:

Կոմիտաս վարդապետը, վեղարի մեջ շրջափակած իր սուրբի գլուխը, հոգում ու շրթներին գանձերը մեր ոգու, հաղթականորեն շրջեց հիլոպական մայրաքաղաքները, ապացուցեց, որ հայն ունի երգ ու երաժշտություն, որով բարի է, իրավունք ունի ապրելու և ստեղծագործելու:

Անկարելին է արվեստի հավիտենական կենսահյուսված՝ պատմությամբ վավերականացված, սրբագործված փաստերի բյուրեղացումն ու իմաստավորումը: Ավելի քան երեք հազարամյա մեր ազգային անկրկնելի գոյության բյուրեղացած հոյակերտումն է Կոմիտասյան երգը: Կոմիտասյան երգի մեջ անդամաճան հավատարմությամբ անգորադարձվեց այն երկինքը, որ մեր հայրերը նվաճեցին իրենց արդար ու սուրբ վաստակով, մեր նահատակները՝ իրենց արյունով, մեր սուրբերը՝ իրենց հոգեբուխ, երկնադղորդ աղոթքներով: Կոմիտասյան երգի

մեջ անդրադարձվեց մեր հարուստ բնաշխարհը՝ իր ծիրանավառ արշալույսներով, ցողաթարմ ծաղիկներով, իր լուսն լճերով, երկնահաս լեռներով: Կոմիտասյան երգի մեջ անդրադարձվեց ջլապինդ հայ մաճկալի հերոսական աշխատանքն ու հոգու աղապատանքը, հարսնացող հայ աղջիկների ամոթխած շիկնությունն ու հոգու զոհուն ծիծաղը, լեռների առանձնության մեջ՝ արևից շիկնած, հովերից սրսփացող հայրենի հաստարմատ ծիրանի ծառը, հայրենական արտերի վրա «զերդ արշալույս բացվող» հայ սերմնացանի օրհնածիր բուռը, օտար ուղիններում մոլորված հայ անտուն պանդուխտի սրտակիցը, աղեգալար մորմառը՝ թաթարված սակայն արեալին լույսի մեջ, տխուր, բայց ոչ գետնաբարձ, միշտ վերասլաց, քաղցրորեն դաժան, եղբրակա՝ նորեն գեղեցիկ: Եվ մենք ունեցանք մեր երգերի մարգարտաշարը՝ «Կուժն առա ելա սարը», «Փեսին գովքը», «Լուվա հորովեկ»-ը, «Կալի երգ»-ը, «Միրանի ծառ»-ը, «Կուռնկ»-ը, «Անտունի»-ն և բազում այլ գլուխ-գործոցներ:

Կոմիտասի երաժշտական հանճարի մեկ այլ երեսն է կազմում նրա անմահ «Պատարագը»: Միշտ և բոլոր դեպքերում մեր ժողովուրդը մի է և անբաժան: Մեր հոգևոր երգերը սնվել են այն նույն ակունքից, ինչ մեր ժողովրդի սիրո, բնության և աշխատանքի երգերը: Մեր հոգևոր երգերի մեջ դարձյալ մեր բարի, տեսլապաշտ ժողովուրդն է, որ իր ապրելու իրավունքի մեջ խոցված՝ ի խորոց սրտի, երկինքն ի վեր, դեպի աստվածային բարձունքներն է ոլորում իր թախծոտ, բայց լուսակարկառ հոգին: Կոմիտասի մշակմամբ մեր հոգևոր երգերը նմանվեցին կենդանության գետի ափին ծաղկած, աստվածային հովից օրորվող սպիտակ, մաքրամաքուր շուշանների: Կոմիտասի հոգևոր երգերի մեջ անդրադարձվեց քրիստոնեական սիրով սանձահար՝ մեր հեթանոս ոգու քարե ծաղիկը՝ եռահարկ մեծղի, երկնասլաց ապստամբ Զվարթնոցը, և աստվածային անանց երազին անձնատուր՝ մեր արվեստագետ հոգու հարսնացյալ գեղեցկուհին՝ ինքնամիտի, շնորհագեղ, ազդեցաբեղ Նոնիսիմեն: Կոմիտասի «Տէր, ողորմեա»-ն այն ամենաազգայինն է, որ երբեքից ստեղծված լինի մեր բազմադարյան մշակութի պատմության մեջ: Մեր ազգային ճակատագիրը ոչ մեկ ժամանակ այնքան ամբողջական չէ արտահայտված, որքան այս եղանկի ստեղծագործության մեջ. «Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն, ազգիս Հայոց սէր, միութիւն. Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր, ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛»: Իր ապրելու իրավունքի

մեջ խոցված՝ սա մի ազնվական ժողովրդի հոգու ճիշն է, սրտի աղապատանքը, աղոթքն առ Աստված, որ լինի խաղաղություն, սեր և միութիւն:

Կոմիտասը, հայ երգի արքան, լեց, երբ նորից շարացալ աշխարհը: Զարիքից զարհուրած՝ նա քինոտեցալ աշխարհի հետ, քաշվեց իր հոգու մեջ, լեց: Լեց, երբ ամայացալ Արեւմտահայաստանը: Կոմիտասը լեց աշխարհի առաջ՝ հավիտենապես երգելու համար գերեզմանված, բայց նորից հարութիւն առած իր ժողովրդի սրտի մեջ:

Եվ այսօր, վաղը, միշտ, երախտապարտ հայ ժողովուրդը, դարերի այս անխոնջ ուղեկիցը, իր անմահության շքերթում, ի նշանավորումն իր ազգային հանճարի, որպիս ընծա, հավիտենության զահակալին կներկայանի քաղցր ու նվիրական, առանց տիտղոսի, պարզ և անպաճույճ, բայց անհուն, մի սուրբ անուն՝ Կոմիտաս:

Ողջունի այս խոսքերից հետո գործադրության դրվեց գրական-գեղարվեստական մի ճոխ հայտագիր, ամբողջովին կազմված Կոմիտասյան երգերից և Կոմիտաս վարդապետին նվիրված քերթվածներից: Հոգևոր ճեմարանի երգախումբը հաջողությամբ կատարեց «Քաղհան», «Սարերի վրով դնաց», «Էս գիշեր լուսը տեսա» խմբերգերը: Գ. դասարանի ուսանող Նուպար Պալյանը խոր ապրումով երգեց «Ա՛խ, մարալ ջան»-ը, բուռն ծափեր խլելով: Նույնպիսի հաջողությանը երգեցին նաև Բ լսարանի ուսանող բարեշնորհ Հակոբ սարկավազ Պողապալյանը՝ «Անտունի»-ն, նույն լսարանի ուսանող բարեշնորհ Պետրոս սարկավազ Պերպերյանը՝ «Միրանի ծառ»-ը, Գ լսարանի ուսանող բարեշնորհ Կարապետ սարկավազ Բենլյանը՝ «Կանչե՛, կո՛ւնկ, կանչե՛»-ն: Բարեշնորհ Հակոբ, Պետրոս, Հովհաննես սարկավազները և ուրարակիր խորհն Մեխանաշյանը փայլուն հաջողությամբ կատարեցին քառածայն Կոմիտասյան պատարագի «Սուրբ, Սուրբ»-ը:

Հանդիսության ընթացքում, Կոմիտաս վարդապետին նվիրված սրտառու, գողտրիկ քերթվածների արտասանությամբ հանդես եկան Գ լսարանի ուսանող Սանդրո սարկավազ Բեհրուժյանը՝ «Դեպի կառափնարան» (Գ. Սարյանի), Գ դասարանի ուսանող Կարպիս Սերալտարյանը՝ «Կոմիտաս» (Ն. Զարյանի), նույն դասարանի ուսանող Արամայիս Սահակյանը՝ «Կոմիտասին» (Աբր. Ալիբեյյանի), Նուպար Պալյանը՝ «Կոմիտասի համար», հատվածներ (Ն. Զարեցի), Գ. լսարանի ուսանող բարեշնորհ Ժիրայր սարկավազ Ծերեճյանը՝ «Կոմիտաս վարդապետին» (Կ. Զարյանի):

Կոմիտաս վարդապետի խնկաբույր հիշատակին նվիրված իր ինքնագիր գեղեցիկ բանաստեղծությունը կարդաց Հոգևոր Շնամբանի փոխ-տեսուչ Հոգեշնորհ Տ. Մեսրոպ վարդապետ Անթարյանը:

Կոմիտաս վարդապետի կյանքի ու գործունեության և երաժշտական մեծարժեք վաստակի գնահատմանն էր նվիրված օրվա հանդիսության գլխավոր բանախոս տիկին Մարգարիտ Բրուտյանի գիտական բովանդակալից զեկուցումը, որը լսվեց մեծ սիրով և հարաճուն հետաքրքրությամբ:

Հանդիսության ընթացքում նույնպիսի ոգևորությամբ և հուզմունքով հնչեց Կոմիտասյան պատարագի «Տէ՛ր, ողորմեա»-ն, «Քրիստոս պատարագեալ»-ը՝ Արմենակ Շահմուրադյանի կատարմամբ և Կոմիտաս վարդապետի դաշնամուրի ընկերակցությամբ (երգապնակ):

Կոմիտաս վարդապետի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված ավելի քան երկու ժամ տևող այս շատ գեղեցիկ և բովանդակալից հիշատակի հանդեսի վերջավորության խոսք առավ Վեհափառ Հայրապետը՝ իր օրհնությունը բերելու անմահ Կոմիտաս վարդապետի՝ Մայր Աթոռի մեծանուն միաբանի՝ խընկելի հիշատակին:

«Հուզիչ է անշուշտ խոսիլ Կոմիտաս վարդապետի մասին այսօր, երբեք ու լսել անուրեղները: Ավելի հուզիչ է սակայն ոգեկոչել լուսաբնակ Կոմիտաս վարդապետի հիշատակը այս սուրբ հարկի տակ, Ս. Էջմիածնի կամարներում ներքև, ուր ան, ինչպես շատ գեղեցիկ կերպով ըսեք է Ջարենցը՝ «հայրենացավ»: Մենք կավելցենք նաև, որ Կոմիտաս վարդապետը հայու երգը նշմարտապես հայրենացուց:

Կոմիտաս վարդապետը Ս. Էջմիածնի պարգև է հայ ժողովուրդին:

Անշուշտ ժամանակը շատ կարճ է, Մեք համար գոնե, որպեսզի ընթացք տանք Մեր հուզումներում, մտքերում և ապրումներում՝ այս պահուն: Բայց կուզենք շեշտել մեկ հիմնական պարագա, երևույթ, որուն մեջ է հանճարեղ վարդապետին մեծ արժեքը: Եվ առաջինը չենք Մենք անշուշտ, որ կխոսինք այդ մասին:

Մենք Մեր խոսքը կուղղենք մանավանդ մեր ուսանողներուն, որոնք նոր կսկսին ծանոթանալ մեր մեծ արժեքներուն: Կուզենք պատկերավոր օրինակով մը բացատրել Մեր միտքը:

Ձեզմե շատերը լսած են, քե հին եկեղեցիներու պատերուն երբեմն կհայտնաբերվին հին որմանկարներ, ավելի ուշ ժամանակներու նկարներու տակ: Կպարզվի, որ հետագա դարերուն եկեք են նոր վճիռներ, շատ անգամ միջակ, անհաշակ կամ անբարեխիղճ, որոնք կեղծեք են ու աղնատեք, նույնիսկ այլանդակեք հինը, հարագատն ու գեղեցիկը: Այսօր խղամիտ ձեռքեք, գեղագետի աչք ու հոգի, հմտություն, հաշակ ունեցող արվեստագետներ կուզան սրբելու, հանելու անհարագատեք, ագեղը, որ կծածկեք նախկինի վավերական գեղեցկությունը: Եվ այսպիսով նկարը հիմա երևան կուզա իր բովանդակ ու նշմարիտ, անարատ գեղեցկությամբ:

Մոտավորապես այս աշխատանքը կատարեք եղբարախտ Կոմիտաս վարդապետը հայ երաժշտության նկատմամբ: Մեր ժողովուրդին արվեստը, մեր դժբախտ պատմության վերիվայրումներու հետևանքով, ենթարկվեցավ խաթարման: Օտարամուտ տարրեր, մակարայծներու պես, կպան մաքուր հայկականին, մեր ժողովուրդի կյանքին, հոգիին, զգայնության: Ատոր համար եղծվեցավ մանավանդ մեր երաժշտությունը, որ հիմնական էյութական կովան շունեք հետագա դարերուն փոխանցվելու համար, ինչպես ունեին գրականությունը, հարտապետությունը, նկարչությունը, այլ կպանպանվեք միայն բանավոր ավանդություններով ժողովուրդի բերին մեջ, կամ դպիրներու և տիրացուներու միջոցով:

Կոմիտաս վարդապետ գիտցավ տեսնել այդ երգերու խորքը, թափանցել այդ երգերու տարրերուն և երևան հանել անոց մեջ առկա հայ հոգիին նշմարիտ լույսը, հայուն բյուրեղ երաժշտությունը:

Դժբախտություն է, սակայն, որ այստեղ քե արտասահմանի մեջ, միշտ չէ, որ հավատարիմ կմնանք Կոմիտաս վարդապետի ոգիին և ժառանգության: Ոմանք կուզան սրբագրել, կամ վերամշակել կամ մեկնել անոր ստեղծագործությունները: Այդ տեսակ մը սրբապղծություն է: Մեր պարտքն է հիշեցնել, որ Կոմիտաս վարդապետի երաժշտությունը անաղարտ պետք է պահել և հարագատ շունշով երգել: Ֆանատիկ ըլլալու

աստիճան պետք է պահպանվի Կոմիտասյան շունչն ու ոգին: Այս պահուս կնիշենք Կոմիտաս վարդապետի մասին ըսված նշանավոր խոսք մը, որ ուղեցույց պետք է ըլլա բոլորիս. «Մեկ ձայնանիշի համար Կոմիտաս վարդապետը պատրաստ էր արյուն թափելու»:

Ուրախալի է, որ Հոգևոր Ճեմարանի հարկեն ներս կնշն Կոմիտասի երգը: Մենք կուգեինք, որ այս ավանդությունը սրբությամբ պահպանվեր այս հարկին տակ և ավելի հնչեր Կոմիտասյան երգը:

Մենք ուրախ ենք, որ այսօր այնքան առատ և ուժեղ հոսեցավ Կոմիտաս վարդապետի երգը: Մենք գոհունակությամբ ներկա եղանք Հոգևոր Ճեմարանի վերատեսչության ղեկավարությամբ և ուսանողության ուժերով կազմակերպված այս գեղեցիկ և ոգեշնչող

հանդեսին և մեծ հետաքրքրությամբ լսեցինք մանավանդ հարգելի տիկին Մարգարիտ Բրուտյանի հմուտ բանախոսությունը հայ երգի մեծ վարպետի մասին:

Կոմիտաս վարդապետը մարմնապես մեր մեջը չէ, բայց ան կապրի իր երգով մեր մեջ, հայ ժողովուրդի հոգիին մեջ հավիտյան: Փա՛նք իր հիշատակին, փա՛նք իր գործին և փա՛նք իր մեծ ժառանգությանը:

Կոմիտաս վարդապետի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված գրական գեղարվեստական այս հաճելի և ոգեշնչող հանդիսությունը վերջացավ Կոմիտասյան «Հայր մեր»-ի կատարումով:

Կոմիտաս վարդապետի պալծառ անունն ու խնկելի հիշատակը միշտ վառ կմնան Հոգևոր Ճեմարանի նվիրական կամարների տակ:

